

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

Jelentősebb szépirodalmi alkotások.

I. Költők.

A magyar olvasóközönség Erdély jajszavát hallotta meg először a mai elszakított Transsylvánia önállóvá fejlődött irodalmából. Végvári szava akkor végigriadt a magyar szíveken: itt is, ott is hangot adott a döbbenetnek, fájdalomnak, hitnek és elkeseredésnek. A magyar lírában akkor új virágágy sarjadt: tele vérpiros gladiolusszal, — és mi úgy éreztük, hogy e virágtermésből a legszebb csokrot Végvári nyújtotta nekünk. Az idő múlt, s ugyancsak Erdélyből új nevet kellett megismernünk: Reményik Sándor nevét. Verseskönyveiben a harangvirág szépsége, fejlett élénk színe, harmatos égtükröztetése, csilingelő mélasága, magánykereső elborulása, erdei illatokkal felfrissült üdesége megkapta az olvasót, és ideát, a Csonka földön is a legkedveltebbek, a legmeghittebbek között becsültük. Az a kis kötet, amelyet most ugyancsak Reményik Sándor tett közzé a Napkelet könyvtárában, ezt a két író formálja élénk egységes, harmonikus egyéniségben. *Atlantisz harangoz* — ez a kötet címe; Transsylvánia az elsüllyedt Atlantisz, a harangszó pedig azoknak a harangoknak a felesendülése a mélyből, amelyeknek elnémulását Rákosi Viktor jósolta meg. Atlantisz a Szent Anna tavának feneketlen mélyéről sír fel: ki tudja, meddig túrik síró szavát a tó új urai: mikor zúzzák szét irigy haragjukban? Ma még szól; „Magyar hajósok, hallgatózzatok, ha jártok ottfenn fürgeteges éjben: Erdély harangoz, harangoz a mélyben“. A harangszó azonban nem vézskongatás többé. Az élet keserű-szomorú tapasztalatainak hinárja csak esendes megcsendülést enged immár: nem az indulat, a szenvedély, hanem csak a hangulatok szívdobogása esalja ki hangját. Talán nem hallik oly messzire, de magát a harang ércét annál teljesebben, őszintébben feltárja. Atlantisz harangjának ércé egy meleg, érzékeny, nemes szív. Virágok rokona, — nem szereti a zajt, a küzdelmet, a szenvedélyt, csak

a földjéhez ragaszkodó növényvilágot, amely a levegő minden lüktetését átérzi, a madárfészket óvja, siratja, a durva láb tapodását jajjal panaszolja, a félénk tücsköt is elfedezi, és álmodik, ébren s alva egyaránt álmodik. A szava a „halkabb, őszibb élet üteme“. Stílusa is a mély érzés emberét revelálja: minden keresettség nélkül olvad összhangba képeiben a csend és a vihar, a gyöngé palánta és a jegenye, mert mindet, az egész természetet, átérző rokonérzéssel látja, hallgatja. A mély érzés ércét minden élménysuhanás erős hangulat-kalapáccsal kongatja meg: a költeményeken érzi az olvasó, hogy mindegyikük egy-egy hangulatnak a felhőszárnya, de érzi azt is, hogy ez a hangulat az alapszín változata csupán. Reményik is *Égi változatok*nak mondja egyik költeményének képsorát: költeményeire a „változatok“ zenei megnevezése a legtalálób. Néha nem több, csak egy-egy sóhaj, egy-egy párhuzam-ötlet, máskor megáll a felvillanó gondolatnál s megfürdeti benne hangulatát, van, hogy egy-egy érzés megszólalásának alkalmazása megárasztja a szavát: de hang és tartam mindig annyi, amennyit az önkénytelen természetesség megenged. A versszakok is ilyen látszólagos önkénytelenséggel formálódnak ki: némelyik hosszabbá, a másik csak egy sorba tömörül, amint a zenei dallam megköveteli. A kompozíció művészetének erre a szépségére e kis kötetből rengeteg példát hozhatnánk; itt van előttem *A sorsváró madár*. Hét versszakra szakad: az első az erdei alkonyon való gyönyörködést jelzi; a második rámutat a fenyőágon ülő kis szürke madárra — már egy sorral rövidebb, mert köre szűkebb, és pedig a középső hosszú sorral rövidebb; a következő két versszak ugyanilyen megállapító, tehát formában is ehhez hasonlít, de az ötödiknél a szánakozás, a tanáctalanság nyole-sorossá dagad, a hatodik tíz sora pedig a lemondó konstatálást ülteti az élménybe. A harang minden kondulásának időtartamát a megkondító élmény-mozzanat ereje szabja meg. Maga a vers dallama is ilyen élményben adódó. A csendes lejtésű jambusok ritkán viselnek rímkoszorút; a rím rendszeren azzal segíti a dallamot, hogy pauzát szakít és így nyomatékosít. A sor hosszúságát nem is a szótagszám adja meg csupán, hanem a sor tartalmi jelentősége: mert a súlyosabb tartalmú sor rövidsége ellenére is tartósabb kihangzású, hosszabban elkonduló. Mértéket ad végül a hangszín is — épp úgy, mint a zenében — és Reményik költészetének éppen az az egyik szépsége, hogy

a hangszín hangulat-keltő ereje annyira a hatalmában van. Mindezt betetőzi az, hogy ez a tudatos művészet mindig megőrzi az önkéntelenség színezetét: ami igazságát, hatóerejét növeli. Így válik a szépségnek tárházává ez a modern líra, Reményik Sándor költészete.

Modern lírát ad az a kötet is, amellyel Sárközi György lép az olvasóközönség elé (*Angyalok harca*, Athenaeum), de az egyéniség és a hang nem az a méla, csendes, de a dallam nem az a természetes, mint Reményik költeményeiben. Sárközi azt írja önmagáról, hogy mindig a szobába temette magát s csak egy ablak tárta elébe a világot: a fekete ég lomha medvéjét, a megöszült, hófedte éjszakát: „...Tán megfagytam volna, ha gyöngéden rámlehelő melegével nem őriz, fázós és félős gyermeket, a szoba.“ Úgy érezzük: a világvárosé ez a szoba, amelynek didergető hidegétől csak meleg szíve oltalmazta a költőt. A szobát a fegyelmezett gondolkodás zárja el: csak az álmok tarka hada hoz fürgébb életet belé. Ezek a „könnyű galambok“ pihentetik el lelkének „vergődő harangját“, hogy ideje legyen ráébredni arra, ki áll mögötte: „örök barát, aki angyalarcát elfátyolozta liliumkék ködökben“, — az Isten. A ráébredés nyomán dala „zörgő fegyverévé válik a harcnak az eleven rosszal s pajzs a védtelenek, nyomorultak fölébe“. Bensőjében is harcot áll: két angyal harcát, a jóét és rosszét, amiben neki — úgy érzi — csak szíve bűnbánó könnyezőjével lehet részt vennie.

Ami szépség és zavaró egyenetlenség a kötetben adódik, azt ez a lélekrajz teljesen megérteti. Szép benne a sokszor mélyre szántó gondolat; igazat mond, amikor az „óceánok gyöngyének“ vallja gondolatait: vívódó lélek mélyéről örvénylenek azok elénk. De szép a képzelet napfényragyogása is, mely köntöst ad e gondolatoknak; szép a képgazdagsága, szókinésnek tárháza. Egy-egy mondata lebilincsel: „A remény fonnyadoz, s kelyhét bezárja a hit...“ „Ki a szomorúság magvából nőtt erre a világra, meghal idő előtt, mint a fűzfának lehasadt ága...“ Néha gnómaszerű kerekdedséggel formálódik elénk (*Ész és szív, Mécsgyujtáskor*), máskor a természeti stíl igazi életével kap meg (pl. „földereng ismét álca-halálából pillangóképe a nyárnak“). Sajnos, e szépségnek megvan a mesterkelt vagy túlduzzadt ellentéte is: az erőszakos mondatfűzés (pl. „fagyszemével bámulta sikosra kietlen semmijét“), a túlságos

szóbőség (pl. „a nagy, barna eget csikórohanással dobolja keresztül a mágus-erővel örök tavaszt idéző emlékezés“), a túlsurranó élet pl. „a kereszték alján pihenőre dőlt barna melled közt alszik a fenőkő túlke vizében“). A szavak túlságosan szántás-sodorta rögök, magukban termékenyek, de a verságyat agyonnyomják. Maga a vers dallama is túlságosan dübörgő, mint a megrendült ménes: szépsége elvész a dübörgésben. Nincs lehiggadása, nincs igazi dallamá-simulása. Csak egy-két verse tud egészében gyönyörködtetni (— mint a *Genezis. Három erősség* —); inkább egy-egy szaka vagy sora állít meg. A vers koncepciója is hivatott költőre vall nem egyszer (pl. *Elmegyek meghalni*), de rendesen fásaszt a pazarolt erőfeleslege. Meglepve csodálja az ember egy-két versében, hogy a bölcselmi tartalmat a lélek verődése mennyire a tiszta poézis szépségében tartja meg (pl. *Siralom*), míg másutt a forma, a stíl a megindult rokonézésből fölriaszt. Stíluskészsége olyan, mint a termékeny szántás, amelyet a borona még meg nem tört. a henger le nem simított. Sárközi György első kötete tehát ígéret csupán, bár azt is el kell ismernünk, hogy magában is értékes ígéret.

II. Elbeszélők.

Az újabb széppróza-termés első feladatul azt szabja az irodalmi kritika elé, hogy két íróno egyéniségéről adjon számot. Az egyik Pálffyné Gulácsy Irén, bennünket a német írónőre, Clara Viebigre emlékeztet. „A környezet és a környezet talajtermésének a bemutatása, az egyszerű, röghöz és átörökölt ösztöneihez, egyszerű reményekhez, egyszerű vágyakhoz kötött embernek a maga viszonyai között való bemutatása, az egyesek ösztönös szenvedélyeinek bemutatása, a nagy tömegérezések és tömegszendvélyek bemutatása“ (A. Soergel), s ebben a bemutatásban az erős naturalizmus: ez jellemzi mindkettejüket. Mélyrelátó szemük van, égető problémákat látnak meg és tárnak fel kegyetlen őszinteséggel, de megvan bennük a művészi hatást zavaró törekvés is: a megdöbbeneti-akarás. Gulácsy Irén első regénye azonban egy magyar könyvet is az eszünkbe juttat: Tolnai Lajosnak *Az urak* című regényét; abban is magyar világot látunk, amelynek idegen megszállás erőszakával kell szembeszállnia. S amily lehangoló — Gyulai Pál ítélete szerint: eltorzított — ez a szembeszállás Tolnainál,

olyan Gulácsy Irén *Hamuesőjében*. Gulácsy Irén regényében a falu népe a román megszállást jóformán érdektelenül veszi, — sőt, amennyiben földosztás jár a nyomában, a paraszt földjének gyarapodása, szinte örömmel. Szerencsére ez nem ríki ki, bár eltagadhatatlan. A regény hőse Viharfuvó Bars Menyhért, a falu ellentétes kálvinista-pápista részének szerencsétlen keveredése, a mindkét falurészből kivert, megvetett legény, aki daccal, szívós bosszúvágygal akarja megtörni a reá nehezedő gyűlölséget. A regény azzal indul, hogy ez a bosszú diadalmaskodik. Az író az megmagyarázza, hogyan kaparinthatta magához Bars Menyhért a bírói pálcát, de válaszolatlanul hagy egy nemkevésbé fontos kérdést: hogyan tudta feleségévé tenni a gőgös Dombi-dinasztia egyetlen sarját, a bíró leányát, Veront. Sajnos, ez olyan nagy lék, hogy a regény sikere már ezen is megfeneklene. Megmagyarázatlanul marad az a viszony is, amelyben Menyhértet és feleségét találjuk, — pedig a fejlemények mind ebből sarjadnak. Sőt elszűnik a fölött is, hogy ez a küzdő Menyhért hogyan szakad el a munkától, amikor a bírói pálcát elnyerte. Mi már készen és valószínűtlenül kapjuk ezeket a regény elején, mint valami vályogtalajt, amelyre az író ugyancsak nehéz kövekből rak épületet. Az új bíró a román jegyző eszközévé válik: az egyéni érdek a falu érdeke ellen viszi, érzékiségének visszautasítása pedig arra kényszeríti, hogy feleségét megcsalja és megalázza. Gulácsy Irén ereje itt érezhető: ennek a két összeütközésnek a pompás bevezetésében. A jegyző mellett a bíró annyira a falu ellen fordul, hogy fia is szembekerül vele; Veron hazamegy apjához, ahonnan átokkal szökött valamikor Menyhérthez. Amikor azután a jegyző miatt a sikkasztás vádjá nehezedik reá, a kikényszerített tekintély alatt Menyhért is összeroskad. Veron, a regénynek legigazabb alakja, elfelejti ugyan a megalázást és követni akarja urát, de az író keserű életszemlélete nem enged kibékülést: a francia betegség átkát nyögő ember felakasztja magát. Mint minden naturalista író, Gulácsy Irén is kettőre ügyel: az érzelmi fellángolások pathologikus hűségére és a torzító túlzásra. Az elsőnek asszonyírónál meglepően durva példája az a koresmajelenet, amelyben a városi Rezedával hozza össze a falusi bikát, Menyhértet, — a másodikra Bars Lajoson kívül valamennyi alakját idézhetnők. Ilyenkor nem a józan megokolás, hanem a nyers színezés az, amivel elhitetni akarja a dolgokat. Rokou-

szenves alakja — valljuk meg — csak egy van: a zsidó krajzleros, aki az egyetlen magyar, bevallottan magyar a faluban. Torzított voltukban azonban élesen domborodnak ki az alakjai, különösen az öreg parasztpatriarka, Dombi, a szavak tömkelegébe fúló tiszteletes, sőt talán a jegyző is. De az egész — a bevezetés és befejezőszólamok líraisága ellenére — szív nélkül írott, mesterséges műnek érződik.

Van azonban Gulácsy Irén írásaiban még egy tulajdonság, ami erőszakolttá teszi: a stílusa. Ennek a stílusnak a kifejlesztésében — mint Harsányi Kálmán hangsúlyozta — kétesértékű érdeme van Szabó Dezsőnek is. Ha nevet keresnénk reá, naturalista magyarságnak nevezhetnők. Ez a stílus az a termékeny szántás, amelyen még ott látszik a szétszört trágya is. Két mozzanat jellemzi: a túlságosan egyéni szömegválasztás (pl. összébblapultak; egy haldokló asszony kiáltotta papírra az anya utolsó félelmét; az ő vére után való vér hordta életté) és a túlságosan durva realitáshalmozás (pl.: megvető köpésben sörcintette elénk hozzáférhetetlen voltát; fajültető ősi hímösztön megsejtette a többi). Sajnos, úgy látszik, ez a stílus-ujdonság egyre jobban hódít: mi csak durvaságot, ízléstelenséget látunk benne. A szándékos keresettség-fitogtatás ölelkezik itt a naturálissal, a túlságos természetességgel; de sem a jellemzetesség, sem az erő nem nyer vele. Ez már a meghökken-teni-akarás próbája, ahogy azé a túlságosan nyers érzékiség rajza is. Valóban meg kell hökkennie az olvasónak, amikor asszonyíró tollából olyan érzéki tombolás pathologikus hűségű leírását olvassa, mint a Rezeda-Menyhért epizód a *Hamuesőben*, Vince lángbaborulása, az öreg perverz játéka a *Förgetegben*. Gulácsy Irénnek ezzel a második regényével amúgy is meg van akadva az ember: mintha a paraszt igazának a szeretete vezetné, de — az író szavait idézzük: — a mancsoló, köpködő, káromkodó, kerítésen túl semmivel se törődő, még jókedvükben is dühös emberekben sehol sem látni azt a tudatunkba rögzített „nemzetföntartó“ elemet. Szinte annak kell a rovására ír-nunk a regény „nagy sikerét“, hogy alávalónak, rútnak mutatja be a parasztot, életre méltatlannak, ocsmánynak az arisztokratát; — ma, úgy látszik, ez is „esztétikai siker“ forrása lehet. Íme, az asszonyok hálószobája: „Munkától elcsigázott testek savanyú kipárolgása... Hét erős torok szedte itt mohó horkanással a levegőt... Micsoda széjjelhányt tagok! Milyen eldobált

arvonások! Mintha megannyi álla-leesett, nyelve-kilódult hülye lenne...“ Nem rokonszenvesebb az arisztokratavilág sem; amikor a grófnő először találkozik a herceg titkárával: „megfordult s összehúzott szemmel végigpillantott a csinos, jólöltözött emberen. Előbb felülről le, aztán alulról fölfelé jól megmustrálta, majd izgékonyan beharapta megnedvesült szájaszélét. Ahogy közeledett, már egy egész fölvetv leltár volt a tekintetében... A levegő hirtelen brutális értelemmel lett teli. A nő megnyalta húsos száját. Háta mögött két végén megfogott lovaglópálcaját felhúzta a hónaljáig, néhány lépést imbolygott, amitől nekivetett mellei fölhintáltak, mint két meg-rázott gyümölcs. Arca egész elsápadt, lefelé szoruló, vékony ajkai kínosan rángatóztak...“ — Azt hiszem, az író az eredetieskedést az izléstelenséggel tévesztette össze. Kár, mert a regény problémája az érzékieskedés nélkül is véres magyar probléma lett volna: a parasztsalád földet akar, hogy legyen min megélnie, a herceg pedig előbb szeszélyből, később fejesség-ből, végre dühből megtagadja azt. A két fél szembeállítás mesteri: a herceg viselkedésének megokolása magában is kétségtelen igazolása annak, hogy a meghökkenteni-akarási igazi művészhetséget deformál. Mentől szorosabb a lelki fejlődés pathologiai bilincse, annál pontosabban rajzolja az író a fejleményeket. A parasztsaládnak van egy úri sarja, Erzsébet, aki városi intézetből kifejlett leánysággal csöppen a faluba. Ez az Erzsébet a regény főalakja; az író azt a nehéz problémát világítja meg, hogyan válik ez a leány a herceget gyűlölő környezetben a herceg megmentőjévé. Gondos kézzel bogozza lelkének-testének útját, minden lépést gondosan kiformál: igazáról meggyőzi az olvasót. Ugyanilyen erőteljes realitás van Erzsébet vad testvérének, Vincének a rajzában is. De mindenütt ott ég a bőr alatt az érzékiség tüze: az író férfit és nőt egyaránt az érzékiség bűvkörében tud csak megrajzolni. Egyébként inkább a torzkép felé hajlik, mint a hivatalnok-típus bemutatásánál. Maga a mese — éppen az érzékiség pathológiájának kátyújában — vontatott. Gulácsy Irénnek itt még az is szokásává lesz, hogy szeret nagy lendülettel meghangsúlyozni bizonyos konstatálásokat; a regény végén a fiatal herceg szónoklata banális, de közben is sokszor komikus a nagyhangúság Erzsébet pathoszában. Az is megdöccenti a mese szekerét, hogy a parasztsok első bosszúja a gyászlobogóra elsimul és azután

semmisebb okkal annyira fellángol, hogy a végén Sényi prédi-kációjára a fejvesztett rémületnek adjon helyet. Úgy látjuk, az író egy alakokat aprólékos hűséggel tud végigvezetni, de az egységes regénymese fonala még összeboncolódik a kezén; ennek az egyik oka, hogy nincs megválogatása, nincs mértéke. A hercegnő sorsából sajnált elhagyni egy pelyhet is, sőt még összetűzést is csiszolt miatta a fiatal herceg és annak nevelője között: noha ez is csak nehezék a mesén. Nem értjük a nélkülözhetetlen voltát a csodaszarvas vadászásának sem, ahogy mesterséges kiélezést érezünk Erzsébet utolsó napjának részletezésében is. De az író szeret elidőzni a részletekben, hogy annál döbbenetesebben kongjon a tanulság: „A népből kiharított hatalom nem condrák hízlalására és nem is az elfinomult egyedek perverz kedvtelésére adatott.” Mi azt szeretnők ehhez a megállapításhoz hozzátenni, hogy az írói tehetség sem!

Sokkalta rokonszenvesebb, igazi asszonyi művészet a másik íróőnek, Szabó Máriának regényírása. Két regénye van előtttem: a *Felfelé* (Napkelet könyvtára) és az *Appassionata* (Pásztortűz kiad.). Szabó Mária sem egyszerű mesemondó csupán: szívesen vizsgálja a pathologiai folyamatok tudatalattiságát ő is és mély, emberi problémákat bogoz ő is. De nála csakugyan a probléma a fontos: mintha a saját szívének kellene megküzdenie azzal; ami a problémát regénnyé teszi, az — különösen a *Felfelé* lapjain — valami egyedülálló, finom női művészet munkája, a női kézimunka művészetére emlékeztető. S amíg Gulácsy Irén műveinél két antarktikus, de érintkező véglet reprezentánsa, Szabó Dezső és Erdős Renée jut az olvasó eszébe, Szabó Mária úri magyar egyénisége azoknak a hagyományoknak a méltó folytatása, amelyeket a magyar irodalomban Kaffka Margit és Tormay Cécile képvisel. És nála Erdély sorsa nem irodalmi téma, hanem kínzó tudat, fájó érzés. Első regényében, a *Felfelé* címűben ugyanolyan korképet ad mint Tormay a *Régi ház*-ban; okos művészzel ő is egy női lelken tükrözteti mindazt, ami az emberiséget és a magyarságot az elmúlt fél-század alatt érte. Az emberi probléma a nemzetivel olvad össze a leány szívében, aki a szólamok nagyhangúságát a saját szíve igazlításával löki el magától. És a sorsa mégis annak az áldozatnak a vonaglása, amely a szív szava elé állítja a kötelesség parancsát. Nem egyszerű, nem vázlat a hőse, Horvát Ágnes: benne és körülötte teljes az élet, amelyet meleg szív érzett meg

így, művészi tehetség faragott regénnyé. Teljességéről a benne felvetődő problémák is tájékoztatnak: Agnes, aki a szűkös kisvárosi életből a magyar föld urai közé csöppen, a föld megörzöjévé nemesül a földjüket elherdáló gentry urak között; szívét lebilineseli a föld, megérzi a kötelességet, amit ez uraitól megkövetel. Sőt többre kell rájutnia: arra is, hogy a tulajdonosnak kötelessége van a verejtéket áldozókkal szemben is. Sorsa így a földhöz bilineseli, annyira, hogy még a szívét sem követheti, amikor a szerelem elszólítaná: „A szüleivel, a körülményekkel, mostoha sorssal, saját magával is szembe kell fordulnia“. A regény legnehezebb és egyben legszebb jelenete az, amelyben ezt a szembefordulást látjuk; az író a gondos lélekfejlesztéssel, aprólékos, de mindig meleg lélekrajzzal teszi igazzá és egyben széppé. A probléma szélén azonban új problémák sarjadnak: ott vívódik a földnek fogadott hűség az anyai hivatás pathologikus kényszerével: „A termékenységre megérett testét a lenni akaró gyermek ösztönözte“. Ott vívódik a magyarság problémája a világháború embertpusztító vadságában és országtestet-hasító békéjében. Mind a kettő Agnes sorsával forr össze: a föld és az egyetlen méltó férfi szeretete forrasztja össze. A regény meséje kerek, következetes, egységes; az író művészete ki tud emelni az események elképzelhető sodrából olyan gázlóköveket, amelyek gyors folyamatban és mégis döccenő nélkül viszik a regény meséjét. A lélek érdeklő, voltaképp annak a mesetörténetét kapjuk, és mégis jobbról-balról színes mesetájakká finomul a valóság. Alakjai mind jól meglátott és jól elképzelt alakok: a magyar világ sablonjából mind egyéniséggé öltözik. A legrokonszenvesebb az öreg béresgazda és Sziráky. Valami nekünk érthetetlen sötétenlátás az anyát formálta ellenszenvesé, de ezt is finom, élőnek ható szoborműben. Horváth és felesége messze alatta vannak szív és értelem dolgában lányuknak: az író szíve ezt az Ágneszt tette szeretett önmagává. Idealizált — mondhatja valaki —, de mégis valószínűvé, igazzá, reálissá tett. És amikor az író a mesemondás és jellemzés összefogott selymének a maga meséjét valósággá szélesítette, regényíró művészetének, költői tehetségének elismerésére kényszerít.

Második regénye már nem sikerült ennyire; van abban is szépség, de valami kidolgozatlanságot érzünk rajta. Meséje sincs oly művészettel elosztva: hősnőjének sorselözménye na-

gyon nagy teret fog el, viszont a kibonyolódás nagyon is „császármetszés“. Az *Appassionata* igazi regénymeséje ott kezdődik, ahol Márta megismerkedik a vak Lászlóval: az a történet, amelyet a Beethoven zenéje szimbolizál, itt veszi kezdetét. Maga a szimbólum, azután a zene elemzése és hatásának rajza művészi munka. Nagy gonddal, szépen építi fel az író nőjének regényét tovább is; a házasság maga, bármennyire kínzó is a rajz, igaz. Az a figyelem, amellyel Szabó Mária a pathologikus mozzanatokra ügyel, itt a legszembetűnőbb: a leányban a gyermek vélese, a férőban az örökre száműzöttnek gondolt szenvedély fellobbanása realitása ellenére is finoman vetődik elénk. Szívverést elállító a vak operációjának, elbeszélése is: talán kissé kínzóbb is, mint szükséges volna. De itt azután mintha meg is únta volna a munkát, valószínűtlenségek közepette vágja el fonalát. Valószínűtlen marad a hú szolga viselkedése, valószínűtlen az a jelenet, amelyben az orvos átölelve segíti fel a szédülő asszonyt, de a legjobban érzi az olvasó a megértetés hiányát az örökre vak László hirtelen természetváltozásában. Mindez lehet így, de a regényből ezeket illetőleg valami elhíhető hiányzik. Az alakok igazsága mellett a mese menete is megzavarodik ilyenkor, pedig egy kis simítással az író nő könnyen fölébe kerülhetett volna mindennek. És a regénynek nincs befejeződése: az olvasó aggódva sejtí Lászlónak a féltékeny szépségimádatba való visszaesését, féltí a Márta szíve alatt megmozduló életet és — amire nem törekedett az író nő, felmerül a kérdés: Andor és Morvai boldogtalanságáért Márta örök boldogtalansága lesz a büntetés? — Mindez kárára van a regénynek, zavarja hatását, minden szépsége ellenére is.

A széppróza új művelői között méltó figyelmet érdemel a két író nő: Gulácsy Irénnél a tehetséget, Szabó Máriánál a művészi sikert is megállapíthatja a kritika.

Alszeghy Zsolt.